

Ana Dili Eğitimi Dergisi
Journal of Mother Tongue Education
www.anadiliegitimi.com

Geliş/Received:02.10.2019 Kabul/Accepted:14.01.2020
Kitap İncelemesi / Book Review

Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi *

*Fatma Esra KANMAZ ***

Öz

Çocuk edebiyatı ürünleri, örtük iletileri yoluyla okurlarını duygu ve düşünce yönünden zenginleştirir, onlara başkalarıyla eşduyum kurma olanağı sunar. Prof. Dr. Canan Aslan'ın yazmış olduğu "Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi" adlı kitap, bu gerçeklikten yola çıkarak önce "çocuk edebiyatı" ve "duyarlık" kavramlarıyla ilgili kavramsal bir çerçeve çizmekte ardından da bir çocuk edebiyatı yapıtı üzerinden bu kavramları somutlaştırmaktadır. Çalışmamızda, Aslan'ın beş bölümden oluşan kitabı; yazılış amacı, alandaki yeri, içeriği bakımından ele alınıp tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, duyarlık, duygu eğitimi, duyu eğitimi.

Children's Literature and Sensitivity Education

Abstract

Children's literature products enrich their readers in terms of emotion and thought through their implicit messages and give them the opportunity to establish empathy with others. Based on this reality, the book entitled "Children's Literature and Sensitivity Education" and written by Prof. Dr. Canan Aslan first draws a conceptual framework on the concepts of "children's literature" and "sensitivity", and then embodies these concepts through a work of children's literature. In this study, Aslan's book consisting of five chapters is discussed and introduced in terms of the purpose of writing, its place in the field, and content.

Keywords: Children's literature, sensitivity, emotion education, sensory education.

Giriş

Yaşam, ne denli hazırlıklı olup olmadığımızı bakmaksızın bizi her an yeni bir gerçeklikle buluşturur ve bu gerçeklikler, bizde pek çok duygu değişimi yaratır. Tanıdık duyguları misafir etmekte güçlük çekmeyiz belki; ama daha önce tanışmadığımız duyguları yüreğimizde ve belleğimizde ağırlamakta zorlanırsınız. Oysaki okulöncesi dönemden başlayarak nitelikli görsel ve yazınsal metinlerin sunduğu kurgusal evrende, örtük bir duyarlık eğitiminden geçen çocuk okurlar; erken yaşta bu gerçeklikleri deneyimleme olanağı elde ettiklerinden ileriki yaşlarda kişisel, toplumsal ve evrensel değerlere karşı duyarlık kazanmış olurlar. Prof. Dr. Canan Aslan "Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi" adlı kitabını, tam da bu gerçeklikten yola çıkarak yazınsal nitelikli metinlerin duyarlık eğitimine katkısını değerlendirmek amacıyla kaleme almıştır. Duyarlık eğitimi ve duyarlık eğitimine bağlı pek çok kavramı, zengin bir kaynakçaya dayandırarak tanımlayan kitap, beş bölümden oluşmaktadır. Aslan; duyarlık, duyarlık eğitimi, sanatın ve edebiyatın insan ve toplum yaşamı açısından önemi, edebiyat yapıtlarının duyarlık eğitimine katkısı, çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatının çocuğun çeşitli gelişimlerine ve duyarlık eğitimine katkısı ile ilgili kuramsal bir çerçeve çizdikten sonra duyarlık eğitiminin yapılandırılabilmesi ortamının özelliklerine ilişkin açıklamalarda bulunmuştur. Bu ortama "duyarlık atölyesi" adını veren yazar, çocukların sanatçının duyarlılıklarıyla buluşup duyarlık eğitiminden geçebilmeleri için okunan yazınsal metinle ilgili hangi konularda söyleşebileceğini sorular üzerinden somutlamıştır. Yazar ayrıca

* Kitap İncelemesi, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara. 139 s., ISBN: 9786052418086, Yazar: Prof. Dr. Canan ASLAN

** Öğretim Görevlisi Dr., Gazi Üniversitesi TÖMER, Ankara, edonmez@gazi.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8041-956X

bir çocuk edebiyatı yapıtı üzerinden duyarlık eğitimi etkinliklerinin nasıl yapılacağını ayrıntılı biçimde örneklendirmiştir.

Beş bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, kitabın anahtar sözcükleri olan “Duyarlık ve Duyarlık Eğitimi” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında, “duyarlık” ve “duyarlık eğitimi” kavramlarının çeşitli kaynaklardan alınan farklı tanımlarına yer verilmiş, bu kavramların kitapta hangi anlamlarda kullanıldığına değinilmiştir. Aslan, “duyarlık” sözcüğünü kitapta “Yalnızca kendi yaşamıyla ilgilenmeyip başkalarının yaşadıkları sorunların ve duyguların da farkında olma, başkalarına yapılan haksızlıklara ve kötülöklere kayıtsız kalmama, usunu ve yüreğini işe koşarak bunları sorgulama, eşduyumsal (empatik) bir ilişkiye girerek bunlara karşı çıkma; insana ve doğaya bilinçle, sağduyuyla, anlayışla, sevgiyle, hoşgöröyle yaklaşma yeteneği”; “duyarlı” sözcüğünü de “Kendi yaşamı dışında olup bitenlerle ilgilenen, bunları umursayan, insanların yaşadıkları sorunları ve duyguları algılayan, başkalarına yapılan haksızlıkları ve kötölöklere görmezden gelmeyen, eşduyumsal bir ilişkiye girerek bunlara tepki gösteren, karşı çıkan; insana ve doğaya bilinçle, sağduyuyla, anlayışla, sevgiyle, hoşgöröyle yaklaşan kişi” olarak tanımlamıştır (s. 2). “Duyarlık eğitimi” kavramı ise kitapta “İnsanı yaşadığı toplum ve dünyadaki olaylara, olgulara, sorun ve çıkmazlara, yaşama, insana ve doğaya karşı edebiyat yapıtlarının sezdirimleriyle duyarlı kılmaya yönelik eğitim”; “Edebiyat yapıtlarının sezdirimleriyle insanların kendi yaşamı dışında olup bitenlerle ilgilenmelerini; öteki insanların yaşadıkları sorun ve duyguları algılamalarını, başkalarına yapılan haksızlıklara ve kötölöklere kayıtsız kalmamalarını, usunu ve yüreğini işe koşarak bunları sorgulamalarını, eşduyumsal bir ilişkiye girerek bunlara karşı çıkmalarını; insana ve doğaya bilinçle, sağduyuyla, anlayışla, sevgiyle, hoşgöröyle yaklaşmalarını sağlayacak duygusal ve duygusal eğitim” (s. 3-4) biçiminde tanımlanmıştır.

“Sanatın ve Edebiyatın İnsan ve Toplum Yaşamı Açısından İşlevi” adlı başlığı taşıyan ikinci bölümde öncelikle sanatın ve bir sanat dalı olan edebiyatın, insan ve toplum açısından önemine, insana kattıklarına yer verilmiştir. “Çocuk Edebiyatının Çocuğun Çeşitli Gelişimleri Açısından İşlevleri ve Çocuğun Duyarlık Eğitimine Katkısı” adlı başlığı taşıyan üçüncü bölümde öncelikle çocuk edebiyatı kavramının tanımına, çocuk edebiyatına ilişkin belirlemelere, çocuk edebiyatının yetişkin edebiyatından ne tür farkları olduğuna ve çocuk edebiyatının işlevlerine değinilmiştir. Ardından çocuk edebiyatının duyarlık eğitime katkısına söz edilmiştir. Aslan, çocuk edebiyatı alanına emek veren sanatçıların okurları farklı konularda duyarlı kılma çabalarının öğreticiliğe dönüşmemesi gerektiğini vurgulayarak sanatçıların tüm yaşam gerçekliklerine eşit mesafeden yaklaşmalarının ve bu gerçeklikleri kurguda yer alan karakterler aracılığıyla sezdirmelerinin ne denli önemli olduğuna dikkat çekmiştir (s. 33).

Kitabın dördüncü bölümü “Edebiyat Yapıtları İnsanı Nasıl Duyarlı Kılar” başlığını taşımaktadır. Bu başlık altında öncelikle duyu ve duyu eğitiminin neler olduğuna açıklanmış, ardından edebiyat yapıtlarının duyu eğitime katkıları ve duygusal eğitimde çocuk edebiyatı ürünlerinin önemi üzerinde durulmuştur. Portekizli şair Pessoa’nın “Kırlar kelimelere döküldüğünde barındırdığı yeşilliklerden daha yeşil hâle gelir. Çiçekleri hayal gücünün uzamında resmederek anlattığımızda, hücrenel yaşamda asla olamayacak kadar uzun ömürlü renklere bürünürler.” (s. 40) sözlerinin tanıklığında edebiyatın, okurlarını duygusal açıdan zengin ortamlarla buluşturduğunu dile getiren Aslan, erken yaşlardan başlayarak böylesi ortamları yaşamına katan çocuk okurların algılama becerilerinin gelişeceğini vurgulamıştır. Bu bölümde duyu eğitiminin ardından duyu eğitime yer verilmiştir. Edebiyat yapıtlarının okurlarına sunduğu duygusal zenginliklerin onların duyu evrenlerine katkıları, çocukların duygusal gelişim sürecinde çocuk edebiyatı ürünlerinin önemi vurgulanmıştır. “Deđer Eğitimi” başlığı altında değerleri çocuklara öğretmenin önemine ve değerlerin önemine sezdirilmesinde yazınsal yapıtların önemine değinilmiştir. Aslan’a göre “Yazarlar, yapıtlarında insanı ve yaşamı bütün yönleriyle yansıtmaya çalışırken insan açısından çok önemli olan değerleri de işlerler. Olaylar ve karakterler aracılığıyla okurlarına bir değerler dizgesi çeşitliliği sunar, insana özgü bu değerlerin ne denli önemli olduğunu sezdirirler.” (s. 58). Çocuklara hem kendi toplumlarının değerlerini hem de evrensel nitelik kazanmış değerlerin önemini duyumsatmada çocuk edebiyatı ürünlerinin rolüne değinen Aslan, “Çocuk Edebiyatı ve Temel Bir Evrensel Deđer Olarak Farklılıklara Saygı” başlığı altında da “Çocukların başkalarının yaşayış biçimlerine, inançlarına, değerlerine; kısaca kültürel kimliklerine duyarlı olabilmeleri için bu konuların duyarlıca işlendiği edebiyat yapıtlarıyla buluşturulmaları gerektiğini

Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi

belirtmiştir (s. 64). “Düşünme Eğitimi” başlığı altında edebiyat yapıtlarının insanın düşünsel becerilerinin gelişmesindeki rolü üzeninde durulmuştur. Bu başlık altında Aslan, çocukların düşünsel yönden de yetkinleşebilmeleri için erken yaşlardan başlayarak nitelikli edebiyat ürünleriyle buluşturulması gerektiğini belirtmiştir. Bu bölümde yer alan “Duyarlık Yeteneğinin Kişiyi Kazandırılmasının Önemi” başlığı altında da yazar, kişinin “başka insanların acılarını ve sorunlarını duyumsayabilmesi, haksızlığa uğramış insanların yanlarında yer alabilmesi ve yapılanlara tepki göstermesi, her zaman insan hak ve özgürlüklerinin savunucusu olabilmesi, etik ve ahlaklı olandan yana karar verebilmesi, özerk olabilmesi, önyargı ve kalıp yargılardan arınarak farklılıklarla bir arada yaşayabilmesi, doğayı koruması için” (s. 72) kişinin duyarlık yeteneğini kazanması gerektiğini belirtmiştir.

Kitabın son bölümü “Duyarlık Eğitiminde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinden Yararlanma ve Örnek Bir Uygulama” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde çocuk edebiyatı ürünleri okunduktan sonra duyarlık eğitimine ilişkin ne tür etkinlikler yapılabileceği anlatılıp bu etkinliklerin yapılabileceği ortamlar “duyarlık atölyesi” olarak adlandırılmıştır. Aslan’a göre “duyarlık atölyeleri”, içinde pek çok dilsel, görsel, işitsel uyarıyı barındıran; yaratıcı drama yapmaya uygunluk gösteren, çocukların çember biçiminde oturmalarına uygun olarak tasarlanması gereken bir eğitim ortamı olarak nitelendirilmiştir. Ayrıca bu bölümde duyarlık eğitimine ilişkin yapılabilecek etkinlikler Yalvaç Ural’ın Müzik Satan Çocuklar adlı kitabı üzerinden somutlanmıştır. Ardından çocukların “sevgi, saygı, hoşgörü, barış, dostluk, arkadaşlık, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma, sanat sevgisi, edebiyat sevgisi, kitap okuma sevgisi, anadili sevgisi” (s. 111) gibi çeşitli konularda duyarlık kazanmalarına katkı sağlayacağı düşünülen kitap önerilerine yer verilmiştir. Önerilen kitaplar 0-1 yaşından başlayıp 12 yaş ve üstüne kadar ilerleyen dizgesel bir anlayışla sunulmaktadır. Bu da özellikle öğretmenler ve anne babalar açısından kitabın en güçlü yönlerinden birini oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Aslan’ın yazınsal nitelikli metinlerin çocuğun duyarlık eğitimine katkısını değerlendirmek amacıyla yazmış olduğu “Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi” adlı kitap, “başkasının acılarını duyabilen” (s.60) hoşgörülü, barışçıl, insani değerlere sahip çocuklar yetiştirmek isteyen duyarlı anne-babalar, öğretmenler, öğretmen adayları, alanla ilgilenen araştırmacılar için çok önemli bir kaynak olma niteliği taşımaktadır; çünkü kitap, kuramsal bilgilerin yanında uygulama örnekleri de sunmakta ve yaşlara göre çocuklara kitap önerilerinde bulunmaktadır. Kitap, çocuk edebiyatı ve duyarlık eğitimi konusunu ayrıntılı ve bilimsel bir yaklaşımla ele alması nedeniyle farklı bir yere sahiptir. Çocuk edebiyatının başka işlevlerinin yanı sıra duyarlı bireyler yetiştirme işlevini de başarıyla açıklamıştır. Kitabın alana en önemli katkısı da budur. Yazar, başvurduğu çeşitli kaynakların tanıklığında hedef kitlesinin gereksinimlerini karşılayacak akademik bir içerik oluşturmuş ve bunu anlaşılır bir biçim ve duru bir Türkçeyle sunmayı başarmıştır. Yazarın önsözden başlayarak kitabın sonuna değin başvurduğu kaynaklar da hem sayıca hem de nitelik olarak son derece doyurucudur. Ön kapağındaki görsel metninden başlayarak “sevgi”, “barış”, “adalet” vurgusu yapan; Prof. Dr. Sedat Sever’in sunuş yazısıyla ve Prof. Dr. Cahit Kavcar’ın arka kapak tanıtımıyla sunulan, Prof. Dr. Canan Aslan’ın duyarlı kaleminden çıkan bu değerli kaynak kitabın, nice yürekte duyarlık çiçekleri açtıracığı kuşku götürmez bir gerçekliktir.

Kaynaklar

Aslan, C. (2019) *Çocuk Edebiyatı ve Duyarlık Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.